

**IJODIY QOBILIYAT MUAMMOSINING JAHON PSIXOLOGLARI
TOMONIDAN O'RGANILISHI**

Mohinur Djalolova

FarDU psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Qodirov Hasanboy Nizomjon o'g'li

FarDu Magistratura bo'limi Psixologiya 2-kurs 21.01 guruh talabasi

Annotatsiya

maqolada qobiliyat masalasi, uning o'rganishi, olimlarning olib borgan tadqiqot ishlari va fikrlari, ijodiy qobiliyat muammosini jahon psixologlari tomonidan o'rganilishi va yaratilgan ilmiy nazariyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar : qobiliyat, kreativlik, istedot, talant, bilim, ong, intellekt, salohiyat, idrok,

Qobiliyatlar deb shunday psixik sifatlarga aytiladiki, kishi ular yordamida bilimlarni, ko'nikma va malakalarni nisbatan osonlik bilan egallab oladi va biror faoliyat bilan muvaffaqiyatli shug'ullanadi. Qobiliyatlar faqat faoliyatda namoyon bo'ladi. Idrok etish paytida, masalan, ranglarning tovlanishidagi nozik farqlar, predmetlarning aniq ko'rinishi, proporsional nisbatlarini tushunish (rassomlar ishida), absolyut eshitish (musiqqa bilan shug'ullanishda), kuzatuvchanlik (juda ko'p faoliyat turlarida) va hokazolar ayon bo'ladi. Ayrim qobiliyatlar xotiraning yaxshi ishlashi bilan bog'liqdir (masalan, materialni tez va mutsahkam o'zlashtirib oladi, uni oson va aniq takrorlash qobiliyati). Kishining fikrlash faoliyati (materialni tushunish, murakkab masalalarni hal qilish, fikrining chuqurligi, tanqidiylik, mulohazakorlikda) qobiliyatlar yaqqol namoyon bo'ladi. Ijodiy qobiliyatlar muammosi psixologiya fanida qiziqarli va ma'lum darajada tadqiq qilingan muammolardan biridir. Bu muammo yuzasidan qadimdan to shu kunga qadar izlanishlar olib borganlar. Insonning imkoniyatlarini o'rganishga SHarq mutafakkirlari (Farobiy, Beruniy, Abu Ali ibn Sino), Rossiya psixologlari (B.M.Teplov, B.G.Anan'ev, N.V.Kuzmina, S.L.Rubinshteyn, A.G.Kovalev, V.N.Myasishev), G'arb olimlari (A.Bine, T.Simon, F.Galton, V.SHtern, U.Ollport, K.Rodgers) kabilar katta hissa qo'shganlar. Ushbu muammo ustida

O‘zbekiston psixolog olimlari (E.G‘oziev, R.Gaynutdinov, M.G.Davletshin, B.R.Qodirov, V.A.Tokareva va boshqalar) ham izlanish olib borganlar.

Endi zamonaviy psixologiyada ijodiy qobiliyatlarning o‘rganish usullarini ko‘rib chiqamiz. Psixologik adabiyotlarda maxsus qobiliyatlarni rivojlantirishga doir ko‘plab tajribaviy ishlar qilingan. Ularga xos bir necha ishlarda to‘xtaymiz. Qobiliyatning o‘shida mayyan faoliyatga qiziqish va muhabbat qo‘yish bilan bir qatorda, kishi o‘z utsida ishlashi, uning mehnat faoliyati hamda bilimlari, ko‘nikma va malakalarini ijodiy ravishda – qo‘llana olishi ham katta ahamiyatga egadir.

Ayrim kishilar bolalik va o‘quvchilik chog‘larida, ular uchun qulay sharoit bo‘lishiga qaramay, hech qanday o‘z zehni va qobiliyatlarini ko‘rsata olmaganliklari ma‘lumdir. Bunday kishilar keyinchalik sabot va chidam bilan o‘z utslarida mutsaqil ishlashlari natijasida o‘zlarining zo‘r qobiliyatga ega ekanliklarini ko‘rsatganlar.

Ko‘p vaqtlardan beri shu narsa ma‘lumki qobiliyat bilan o‘zlashtirish hamma vaqt ham bir xil bo‘lavermaydi. Masalan, Gogol Nejinskiy gimnaziyasida o‘qiyotganida adabiyotdan «3», inshodan esa «2» baho olar edi. Mendeleev gimnaziyada «o‘rta hol» o‘quvchilardan biri bo‘lib hisoblanishiga qaramasdan, keyinroq borib genial olim bo‘lib etishdi. A‘lochi bo‘lib o‘qiganlardan ko‘pchiligining oddiy xizmatchi bo‘lib qolganligi ham sir emas.

Moskva matematika maktabiga asos solgan, hozirgi zamon matematikasida yangi oqim yaratgan atoqli olim, akademik Luzin maktabda o‘qigan davrlarida matematika fanidan «2» bahoga o‘qir edi, uyda matematikadan yordamchi o‘qituvchi bilan tayyorlanar edi. O‘sha o‘qituvchining so‘ziga qaraganda, Luzin fanga tamoman layoqatsiz edi.

Taniqli kinorejissyor S.M.Eyzenshteyn maktabda o‘qigan vaqtida rasm darsidan faqat «3» baho olib o‘qir edi. Lekin keyinchalik u o‘z ustida tinimsiz ishlashi natijasida kinematografiya san’ati sohasida talantini ko‘rsatdi.

Mashhur kishilar hayotini olib qarasak, ular ijodiyotida eng muhim o‘rinni ishg‘ol qilgan narsa ularning tinimsiz ishlash qobiliyatiga ega bo‘lganliklari, belgilangan maqsad yo‘lida oylab, yillab, o‘n yillab ishlay bilishlari va charchamay unga erishish yo‘llarini izlashlari bo‘lgandir. Ma‘lumki, maktabdagi o‘quvchilar orasida darslardan ulgurmaydigan bolalar ham uchraydi. Bunday o‘quvchilarning darslardan ulgurmasdan orqada qolish sababini sinchiklab

tekshirish shuni ko'rsatadiki, ularda o'qishga moyillik bo'lmaydi yoki ular dars tayyorlash yo'llarini bilmaydilar. Tajriba shuni ko'rsatadiki, ularda o'qishga bo'lgan qiziqish va itsak tug'dirish, shuningdek, ularda dars tayyorlash malakasini hosil qilish ularning darsdan ulgurib borishlariga imkoniyat beradi. Shuning uchun ta'lim-tarbiya jarayonida har bir pedagog o'quvchilarga muayyan fanlardan bilimlar berish, malaka hosil qilish, ularning his va irodasiga ta'sir etish bilan bir qatorda, ularning har birini jamiyatning munosib quruvchilari bo'lib etishishlari uchun tinmay o'z ustilarida ishlash lozim ekanligini ular ongiga singdirish kerak. O'quvchilarning kelajak mehnat faoliyatlaridagi muvaffaqiyatlari faqat ularning maktabda oladigan bilim va malakalariga bog'liq bo'lmay, balki, asosan, o'zlarining bundan keyingi o'z ustilarida tinimsiz ishlashlari orqali yangi bilimlar hosil qilib borishlariga bog'liq ekanligini ularga tushuntirish orkali biz ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga ega bo'lamiz.

Ijodiy qobiliyatlar bilimlar, ko'nikmalarda emas, balki ularni egallagan dinamikasida ya'ni bilim, ko'nikmalar qanday sharoitda tez, chuqur va oson egallanishida namoyon bo'ladi. Bu tushunchadan bugungi kunda ham foydalaniladi. Va nihoyat, yana bir tushunchani ko'rib chiqamiz. “Ijodiy qobiliyat – bu bilim ko'nikma va malakalarni namoyon bo'lishi emas, balki ularni tez o'zlashtirilishi va un amaliyotda samarali qo'llanilishidir”. Ushbu tushunchada ijodiy qobiliyatlar bilim, ko'nikma va malakalarga tenglashtirilmay, ularga nisbatan insonning munosabati, bilim, malaka va ko'nikmalarni o'zlashtirish engilligi, tezligi va chuqurligi, hamda ularni ma'lum bir faoliyatini engil o'zlashtirishda va shu faoliyatning muvaffaqiyatli bajarishda namoyon bo'ladi.

Yuqorida aytib qtilgandek B.M.Teplov qobiliyatlarinng umumiy nazariyasini ishlab chiqishiga o'z xissasini qo'shgan B.M.Teplovning fikricha “Qobiliyatlar” tushunchasi o'z ichiga uch g'oyani qamrab oldi: “birinchidan, qobiliyatlar deganda bir odamni boshqasidan ajratib turadigan individual psixologik xususiyatlar tushuniladi.

Ikkinchidan qobiliyat deganda har qanday individual psixologik xususiyatni emas biror bir faoliyatni muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlovchi xususiyat tushuniladi.

Uchinchidan, “Qobiliyatlar” odamning bilimlari, ko'nikmlari va malakalariga tenglashtirimasligi lozim”.

B.M.Teplovning fikricha qobiliyatlar doimiy rivojlanishdagina mavjud bo‘lishi mumkin. Rivojlanmagan, amaliyotda qo‘llanilmaydigan qobiliyat vaqt o‘tishi bilan yo‘qoladi.

- Axborot texnologiyalari asrida va ayniqsa, talabalar misolida
- O‘quvchilarning ijodkorlik qobiliyatini baholashning iqtisodiy samarali usuli – kompyuterdan foydalanish metodikasi.

IQ muammolarini tadqiq etishda ko‘plab ilmiy yondashuvlar mavjud. Ularning natijalarini umumlashtirib, kreativ psixologiya va u bilan bog‘liq intellektual qobiliyatlar haqida quyidagicha xulosa qilishimiz mumkin:

Intellektual “Odaryonnost(iqtidorli)” shaxsning ijodiy faolligining shartlaridan biri bo‘lib, ijodiy faoliyatni faollashtirishda motivlashtirish asosiy o‘rin tutadi.

E.Torrens nazariyasi bo‘yicha IQ intellektga bog‘liq bo‘lmagan faktordir, ya’ni “intellekt bo‘lag‘asida” bu faktor quyidagicha taqqoslanadi: agar IQ 115-120 dan past bo‘lsa intellekt va kreativlik yagona faktorni tashkil etadi, aksincha IQ 115-120 dan yuqori bo‘lsa, IQ intellektga bog‘liq bo‘lmagan kattalik bo‘lib qoladi, bundan kelib chiqadiki pats intellektli kreativlik bo‘lmaydi, lekin pats kreativli intellektuallar mavjud.

Yuqoridagi fikrlarga ko‘ra shaxsning ijodkorlik xususiyatini quyidagi mezonlar orqali tavsiflash mumkin:

- Ijodiy muammoni ko‘rish va anglash. Idrok etish. Diqqatlilik va e’tiborlilik.
- Muammoning asosiy qirrasi va aloqalarini anglash, ko‘ra bilish. Fikrlashning serqirraligi.
- An’anaviy qarashlardan voz kechish va yangicha fikrni olg‘a surish (Gibkiy myshleniya).
- Masalalarni echishda bir qoliplilik va guruxning fikrlaridan chetlashishga xarakat qilish. Real fikrlash.
- Ko‘plab g‘oya va aloqalarni qayta guruxlash qobiliyati. Ko‘p variantli fikrlash.
- Ijodkorlik talab qiluvchi muammoni tizimlashtirilgan holda aniq, ravshan tahlil etish qobiliyati.
- IQ talab etuvchi muammolarni sun’iy, absrakt tizimlashtirish qobiliyati. (Abstraktnoe myshleniya)

- G‘oyaning bir butunligi va uning strukturasini his etish qobiliyati.
- Barcha yangi va g‘ayrioddiy holatlarni qabul qila olish qobiliyati.
- Noaniq holatlarda konstruktiv faollik qobiliyati

Ushbu aytib o‘tilgan mezonlar o‘smirlarda qay darajada shakllanganligini bilish maqsadida boshlang‘ich vaqtda test savollari, so‘rovnomalar, anketa savol javoblari o‘tkazish ko‘zda tutiladi. O‘tkazilgan test natijalari asosida tajriba va nazorat guruhlar ajratiladi. Test savollari yuqorida sanab o‘tilgan mezonlarni o‘zida mujassamlashtirgan holda IQ darajasini belgilovchi quyidagi parametrlarga nisbatan tuzilgan:

- Masala echishga, fizika faniga moyillik darajasi;
- Fanga qiziqish darajasi
- Ijodiy faollik darajasi;
- Ijodiy diqqatning serqirraligi va barqarorligi;
- Amaliyotga ijodiy qo‘llash;
- Tasavvur ravshanligi va aniqligi;
- O‘z-o‘zini baholash;

Akliy iste’dod testlari mazmun jihatdan 100 ta savollar va masalalardan tashkil topgandir. Ularni echish muvaffaqiyati (sarflangan vaqtni hisobga olib) ballar yig‘indisi bilan hisoblanadi.

Bolalar testlar to‘plamini bajarib bo‘lgandan keyin ularning natijalarini standartlashtirilgan yo‘l bilan, ya’ni har bir sinalluvchi olgan ochkolar miqdorini hisoblash bilan shug‘ullanishadi.

Endi qobiliyatlarning sifat va miqdor xarakteristikasini ko‘rib chiqaylik. Qobiliyatlarning sifat xarakteristikasi haqida gapirilganda kishining qaysi faoliyatda ishlayotganligi (konstruktorlik, pedagog, sport, iqtisod va h.k) qaysi faoliyat turida ishlab o‘zini topishi, muvaffaqiyatga erishish mumkinligi nazarda tutiladi.

Qobiliyatlarning sifat xarakteristikasi uning miqdor xarakteristikasi bilan uzviy bog‘likdir.

Qobiliyatlarning miqdoriy o‘lchami o‘ziga xos tarixga ega XIX asrning oxiri XX asr boshlarida D.Kettel, L.Termen, B.Skinnerlar insonni o‘zi shug‘ullanayotgan faoliyatga yaroqligi, uning qobiliatlari darajasini aniqlash taklifi bilan chiqadilar. Buning uchun aqliy iste’dod testlaridan foydalanish tavsiya etilgan.

Ammo bu borada L.S.Vigotskiyning tanqidiy fikrlari mavjud, zero agar bola berilgan vazifani bajarmasa, uning qobiliyat darajasi aniqlanadi deb hisoblash noto‘g‘ri. L.S.Vigotskiy iste’dodni aniqlaydigan tadqiqotlarni takroran o‘tkazish lozimligini aytadi, avval mustaqil, so‘ng kattalar yordamida. Iste’dod darajasi esa avval mustaqil, so‘ng kattalar yordami bilan o‘tkazilgan tajribalar natijalarini solishtirish asosidagi farq orqali aniqlanadi. Iste’dod darajasini aniqlashning ushbu usuli L.S.Vigotskiy tomonidan “bola rivojlanishning yaqin zonasi” deb atalgan.

SHaxsning barcha individual psixologik xususiyatlari kabi qobiliyatlar unga kandaydir tabiat tomonidan tug‘ma ravishda, tayyor xolda berilmaydi, balki xayot va faoliyat jarayonida tarkib topadi. Kishi dunyoga hech qanday psixik xususiyatlarsiz, faqat ularni orttirishga qaratilgan umumiy imkoniyatlar bilan keladi, xolos. Hozirgi paytda iste’dod nishonalarini miyaning va sezgi organlarining mikrostrukturasi bilan bog‘laydigan nazariya eng maxsuldor hisoblanadi. Miya xujayralarini chuqur o‘rganish iste’dodli kishining nerv turkumalarini ko‘rsatadigan morfologik va funksional xususiyatlarida farq borligini aniqlash imkoniyatidadir deb taxmin qilish mumkin. SHuningdek, iste’dod nishonalarini nerv jarayonlarining ayrim differensial xususiyatlari bilan (nerv kuchi, muvozanatlashuvi va xarakatchanligi urtasidagi farqlarga karab) va shu bilan oliy nerv faoliyati turlari bilan bog‘lovchi gipoteza ham haqiqatga yaqinroqdir.

B.M.Teplovning fikricha, musqaviylikni asosiy namoyon qilib turadigan narsa musiqani his qilish, shuningdek musiqani emotsional his qila olishlik musqaviy qobiliyatning asosiy mazmunidir.

B.M.Teplov musiqaviylikning tizimini ko‘rib chiqadi va quyidagilarni kiritadi: musiqani eshitish xususiyati, musiqa ritmi va musiqiy xotira. Matematik qobiliyatlar ustida V.A.Krutetskiy ishlagan. Jumladan u “Matematik qobiliyatlar psixologiyasi” monografiyasida matematik qobiliyatlar va ularning tizimini keng yoritib bergan. U idrok, tafakkur, xotira, xayolning individual xususiyatlarini aniqlab, ularni matematik faoliyatda namoyon bo‘lishini (matematik o‘zlashtirishda) tadqiq qilgan. Matematik materialni o‘zlashtirishda idrokning ahamiyatini aniqlagan. V.A.Krutetskiy qobiliyatli o‘quvchilarda o‘ziga xos materialni “ichki” analitik–sintetik tahlil qilish, qayta ishlash xususiyati, “joyida” masalani tizimini idrok etib, uni asosiy munosabatlarini ochadilar, deb hisoblaydi.

Matematikaga alohida iste’dodi bo‘lgan o‘quvchilar o‘ziga xos “matematik aql” bilan xarakterlanadilar – ular borliqning mantiqiy va matematik mazmunini topa oladilar, ulardagi mantiqiy va matematik kategoriyani aniqlaydilar, ko‘pincha xodisalarni matematik munosabatlar nuqtai–nazari orqali qabul qiladilar.

Tashkilotchilik qobiliyatlarni uzoq vaqt L.I.Umanskiy o‘rgangan. Muallif tashkilotchilik qobiliyatlarining tizimini yaratadi. Uning fikricha tashkilotchilik qobiliyatiga ega bo‘lgan kishilar quyidagi xususiyatlarga ega bo‘lishi kerak:

a) shaxsning yo‘nalganligi;

b) uning tayyorgarligi;

v) umumiy xususiyatlar (kirishimlilik, rivojlanishning umumiy darajasi, amaliy aql, kuzatuvchanlik, faollik, tashabbuskorlik, qat’iylilik, tashkilotchilik, o‘z-o‘zini boshqara olishi);

g) maxsus xususiyatlar tashkilotchilik, psixologik kashfiyotchilik, psixologik takt: emotsional-irodaviy ta’sir etish, talabchanlik, tanqidiylilik, tashkilotchilik faoliyatiga moillik;

d) shaxsiy individual xususiyatlar.

Biz bolalarni o‘qitish va tarbiyalashning eng muhim nazariy va amaliy jihatlarini bilishimiz kerak. Buning uchun avvalo, quyidagi psixologik - pedagogik muammolarni tushunib olmoq‘imiz lozim:

- o‘quvchi shaxsining psixologik rivojlanganlik darajasi;

- o‘quvchi shaxsining shakllanishi va o‘quv-mehnat faoliyati mazmuni;

- o‘quvchi shaxsi tabiatining tavsifnomasi va ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.

Mazkur muammolar hozirgi zamon faning metodologik tamoyillari asosida, yaqin va uzoq horijiy mamlakatlarda olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarning yutuqlari va g‘oyalari haqidagi ma’lumotlarga ega bo‘lgan holda o‘zining munosib o‘rmini egallab bormoqda. Bu borada M.G.Davletshin o‘quvchilarda texnik qiziqishlar, qobiliyatlarini shakllanishi yoshlar mehnat ta’limi va kasbga yo‘naltirish, kadrlar tayyorlash samaradorligini oshirish yosh va pedagogik psixologiya, qobiliyat psixologiyasi kabi masalalarini keng yoritib borish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. E.G‘oziev ta’lim jarayonida o‘quvchilar tafakkurini rivojlanishi, ularning aqliy taraqqiyoti, o‘quv faoliyatini boshqarish, komol inson tarbiyasining psixologik muammolarini, B.R.Qodirov yoshlarning individual xususiyatlari, ularning faoliyatga yo‘nalishlari, layoqat va birlamchi

qobiliyatlarining shakllanishi, iqtidorli o‘quvchilarning xususiyatlarini, kasb tanlash va boshqa katta muammoni ilmiy jihatdan asoslab berdilar.

O‘zbekistonlik psixologlar ham psixologiyaning rivojlanishida ko‘pgina ilmiy tadqiqot ishlarini olib bordilar. P.I.Ivanov psixologiyaning umumiy masalalari, psixik hodisalarning bolalarda rivojlanishi, ta’lim psixologiyasi sohasida (“Umumiy psixologiya”, “Ta’limning psixologik asoslari”) M.G.Davletshin “Qobiliyatlarni rivojlanishi”, “Texnik qiziqishlar”, “Qiziqish va ta’lim”, kabi ko‘plab ilmiy – uslubiy qo‘llanmalar, M.Vohidov “Bolalar psixologiyasi”, E.G‘oziev “Tafakkur psixologiyasi”, “Xotira psixologiyasi”, “SHaxs Psixologiyasi”, B.Qodirov “Qobiliyat va iqtidor” ilmiy tadqiqotlari bilan hissa qo‘shdilar.

Qobiliyat masalasidagi markaziy muammo uning irsiyligi, tug‘maligidir. Platon inson qobiliyatlari tug‘ma ekanligini aytgan va inson bilgan barcha narsa uning ideal bilimlar dunyosida bo‘lgan paytidan xotiralar bo‘lib hisoblanadi, deb taxmin qilgan. Mashxur tabiatshunos CHarlz Darvinning amakivachchasi Frensis Galton o‘zining birinchi kitobi «Talentning tug‘maligi, uning qonuniyatlari va oqibatlar» (1869), shuningdek, boshqa kitoblarida ta’kidlashicha, buyuklik va iste’dod avloddan avlodga beriladi, tashqi muhit omili esa bunda sezilarli rol o‘ynamaydi.

Mashxur polyak pianinochisi Igaatsiy Paderevskiy, aksincha, o‘zining ajoyib pianinochilik yutuqlarining siri nimada ekanligi xaqidagi savolga javob bera turib aytadi: «Bir foiz talant, to‘qqiz foiz omad va 90 foiz mehnat»dir degan. Taniqli amerikalik kashfiyotchi Tomas Edisonning buyuklik - bu 99 foiz mehnat va bir foiz ilhom degan so‘zlari mashhurdir. Amerikalik psixolog Artur Djensen ta’kidlashicha, har bir kishi qattiq mehnat jarayonida o‘z qobiliyatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirishi mumkin. Lekin qobiliyatlarni faqat ma’lum bir chegaragacha, tabiat imkon berguncha rivojlantirish imkoniyati bor. Kishi qattiq va fidokorona mehnat natijasida buyuk bo‘lib qolmaydi, buyuklik unga berilgan tabiat in’omi bo‘lib hisoblanadi.

Mashhur ingliz psixologi Gans Ayzenk o‘zining ko‘p yillik tadqiqotlari natijasida shunday xulosaga keladi: “Talent muvaffaqiyati tizimida genetik omillar 80 foizni tashkil etadi. Nutqiy qobiliyatlar, xotira, tasavvur, hisobga olish qobiliyatlari genetik asosga ega. 20 foizi ijtimoiy shart-sharoitlarga bog‘liq, ularga oiladagi, maktabdagi sharoit, omad va baxtli tasodiflar kiradi. Genetik va ijtimoiy

omillarning bu munosabatini tajribaviy yo‘l bilan tekshirib ko‘rish mushkul.”(1892) Galton yuqorida eslatilgan kitobida ijodning bir yoki boshqa turi bo‘yicha qobiliyatlar avloddan-avlodga o‘tgan ba’zi oilalarni misol keltiradi. Xususan, Bax avlodlarida musiqiy iqtidor ilk bor 1550 yilda kuzatilgan va besh avloddan so‘nggina I.S.Bax dahosida bir muncha kuchliroq namoyon bo‘ldi. Baxlar oilasida 60 ga yaqin musiqachi bo‘lgan; ularning 20 ga yaqini mashxur deb tan olingan. Motsart ajdodlari orasida 5 nafar, Gaydnda esa ikkita musiqachi bo‘lgan. Qobiliyatlar faqat faoliyatda, shunda ham amalga oshirilishi mumkin bo‘lmagan faoliyatidagina namoyon bo‘ladi. (Rasm solish qobiliyati bor yo‘qligini shu faoliyatda aniqlanadi). Masalan, Albert Eynshteyn (1879–1955, nemis fizigi) o‘rta maktabda uncha yaxshi o‘qimagan o‘quvchi edi, uning kelajakdagi genialligidan, aftidan hech narsa dalolat bermas edi.

Qobiliyatlar bilim, malaka va ko‘nikmalarning o‘zida ko‘rinmaydi, balki ularni egallash dinamikasida namoyon bo‘ldi.

Qobiliyatlar shaxsning mazkur faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish sharti hisoblangan va buning uchun zarur bilim, ko‘nikma va malakalarni egallash dinamikasida yuzaga chiqadigan farqlarda namoyon bo‘ladigan individual psixologik xususiyatdir. SHunday qilib, qobiliyat odamlarni sifat jihatidan bir-biridan farqlaydigan individual psixologik xususiyatdir.

Qobiliyatlarni sifat xususiyati deb qarab chiqadigan bo‘lsak, u odamning murakkab psixologik xossalari sifatida namoyon bo‘ladi, va maqsadga etish uchun juda zarur bir necha yo‘llarni egallaganligini bildiradi. Kishida u yoki bu faoliyatga qobiliyat bo‘lib, boshqa biriga bo‘lmasligi mumkin, lekin uning o‘rnini to‘ldirish, (kompensatsiya) imkoniyati borligidan foydalanib uni paydo qilish mumkin (masalan, kar-soqov, ko‘r–olima O.I.Skoroxodova faoliyati).

Qobiliyatlarning sifat jixatidan xarakteristikasi insonga mehnat faoliyatining qaysi sohasida (konstruktorlik, pedagogik, iqtisodchilik, sport va boshqalar) osonlik bilan o‘zini topa oladi, katta yutuqlarga va muvaffqiyatlarga erishadi deyishga imkon beradi. Qobiliyatlarning sifat xarakteristikasi ularga miqdoriy xarakteristikasiga uzviy bog‘liq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Davletshin G.M. Ta'limning psixologik asoslari. Tosh. 1990 y.
2. Karimova V.M. Psixologiya. O'quv qo'llanma. – T.: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, “O‘AJBNT” markazi, 2002. – 205 b.
3. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot: Universitetlar va pedagogika insitutlari uchun o'quv qo'llanma. – T.: “Universitet”, 1999. – 96 b.
4. Karimova V.M., Akramova F.A. Psixologiya. Ma'ruzalar matni. – T.: TDIU, 2005. – 208 b.
5. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. – T.: 1994.
6. Karimova V.M., Akramova F.A. Psixologiya. T., 2000.
7. Karimova V.M. va b.qlar. Mutsaqil fikrlash. — T., 2000.
8. Karimova V., Sunnatova R. Mustaqil fikrlash bo'yicha mashg'ulotlarni tashkil etish yuzasidan uslubiy qo'llanma - T., 2000.
9. Umumiy psixologiya. A.V.Petrovskiy tahriri ostida. "O'qituvchi", T., 1992.